

ועוד שאלה, עכשיו ועדיו אלכ קמא נשאלה
בדאיון עם סהר פל/צקד:

▲ ואיפה הי"ג הוצקצניה הלאומית שלנו
בשבוע השנים האחרונות מ/א/ש הולך
צ"א מ"ש (ב- 18/1/2000) אלכ
סימן אל תחילת החלק הרב-שלישי
של הוס (ואוניברסיטאל?)

▲ בשבוע השנים האחרונות בהן ק/צ 133
תקציבי האוניברסיטאל שנה אחר שנה?

▲ ב- 16/9/03 באלב נתקבה
החלטת ממשלה לזמן אל תקציב
ואוניברסיטאל בהסכמתן להדוסי?

שאלה: יאוב צנזר
הולך לאממטוקה
אוניברסיטת חיפה

4/5/08

יום שישי 2/15/08

ב"ס "INN" 8-3-2

סטטן "יזקאל אהרונות"

סבר פלוצקר

טור שישי

ההשכלה הגבוהה

נדרסת

והממשלה לא עושה

כלום

פרופ' מנחם יערי, נשיא האקדמיה הלאומית למדעים, זועם על התעלמות ראש הממשלה מהמלצות ועדת שזחט: "האוניברסיטאות שלנו במדרון - הקטסטרופה רק תלך ותחמיר"

**"חוגים שלמים"
מתרוקנים מדם.
מחקרי חדש.
אין אווירה של
יצירתיות מדעית,
אין תסיסה
אינטלקטואלית,
אין השקעה
במעבדות ובציוד.
הכל מתפרק"**

אולמרט. אפילו
לא אישר את
קבלת המכתב

של ועדת שוחט לא הגיע לדיון בממשלה, ואפילו לא נמסר רשמית לעיון שדיה. דו"ח שוחט מת מוות טראגי בעדיסה, נחנק בעור. דו גושם את נשימותיו הראשונות. ראש הממשלה לא מצא לנכון להניח אותו בפניו, ושריו לא מצאו לנכון לבקש לדון בו.

פרופ' מנחם יערי, נשיאה של האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים, שלח בנושא מכתב זעקה לראש הממשלה, לשר האוצר ולשרת החינוך. מה קרה לדו"ח שוחט, תווה פרופ' יערי במכתבו, ומספק שתי תשובות: "התשובה הקצרה היא שלא קרה כלום, והתשובה הארוכה והמדויקת יותר היא שתהליך ההידרדרות במערכת ההשכלה הגבוהה והמחקר המדעי בישראל הולך ונמשך. תחומי ידע שלמים הולכים ונכחדים באוניברסיטאות".

נפגשתי עם פרופ' יערי בביתו המשקיף על הרי יהודה ועל מאגר מים טבעי קטן המסתתר באחת הוואדיות, ומתרוקן כליל ממימיו בקיץ החם. גיאולוגים חשבו בעבר, אומר לי בעצב פרופ' יערי, כלכלן מת-מטי מן הבולטים בעולם, שיהיה פה אגם גדול שיאסוף את מי הגשמים בחורף, והם יחלחלו לארמה בקיץ וידוו אותה. אלא שבפרעל המאגר קטנטן, והמים שהוא קולט מחלחלים דווקא לכיוון ים המלח.

במידת מה, זהו המשל של ועדת שוחט. מהמהפכה הגדולה באוניברסיטאות של ישראל נותרה, לעת עתה, רק שלו-לית רדודה עם קרקעית יבשה. הממשלה, בתיווכו של יו"ר ההסתדרות, הסכימה לשלם פיצויי שחיקת שכר לסגל המדעים הבכיר, ובכך יצאה ידי חובה. שנת הלימודים הנוכחית עמדה בסימן שביתות, שנת הלימודים הבאה כבר אבודה לשינויים משמעותיים, וב-2010 הולכים לבחירות.

אתה כותב על "מח-דל המור ההולך ומ-תהווה לנגד עינינו

הדו"ח של הוועדה לבחינת ההשכלה הגבוהה בישראל, בראשות שד האוצר לשעבר בייגה שוחט, הוגש בחגיגות מרוסנת לראש הממשלה אהוד אולמרט בתחילת יולי 2007. הדו"ח לא הפתיע - עיקריו טופטפו במכוון לתקשורת חודשים טרם ההגשה. הוועדה סקרה את הסיבות למשבר המבני העמוק - זו הגודתה - בהשכלה הגבוהה בישראל, והמליצה על דרכים לתיקונה. אלו כללו הגדלה מאסיבית של תקציבים ממשלתיים לאוניברסיטאות ולמחקר, הפעלה של תוכניות תמריץ ייחודיות למשיכת מדענים מצטיינים וחוקרים ישראלים צעירים מחוץ לארץ, הכפלה ריאלי של שכר הלימוד לסטודנטים המלווה במערך הלוואות חדש ונדיב, ותיקון שכר הסגל האוניברסיטאי המלווה בהגמשת התנאים לפיטורים, קי-דומים וחוזי העסקה.

בגלל הנושאים בהם טיפלה וחיוניותם לחוסנה הלאומי של ישראל, "ועדת שוחט" הייתה החשובה מכל הוועדות שהקימה ממשלת אולמרט, כולל ועדת וינוגרד. היא גייסה לעזרתה מומחים ופרופסורים, רים, התחשבה - אחרי מאבקים והשבתות - בעמדותיהם של כל הנוגעים ברבר, וגיישה קובץ המלצות פרטני ומאוזן. אולי מאוזן מדי.

בייגה שוחט, איש ישר כסרגל, תלה תקוות רבות בוועדה הנושאת את שמו וביכולתה לחולל את המהפכה עליה הלם באוניברסיטאות ובמכללות ישראל. עם הגשת הדו"ח היה שוחט משוכנע בנחיצות יישומו המהירה. בשיחה "לממת" הוא הביע את חששו מכרסום של ההמלצות הנוגעות להעלאת שכר הלימוד על-ידי שדי מפלגתו שלו, ובראשם שרת החינוך פרופ' יולי תמיד. אבל גם בחלומותיו האפלים ביותר לא חזה את גודלו האמיתי של הדו"ח הנושא את שמו: הוא הושלך לפח הזבל. פשוטו כמשמעו.

עשרה חודשים מאז הפרסום, הדו"ח

במערכת ההשכלה הגבוהה". האמנם בצעקתה?

פרופ' יערי: "כל הקריטריונים המקובלים למדידת איכותה של ההשכלה הגבוהה – גיל ממוצע של סגל אקדמי, יחס מרצה/סטודנט, היקפי ההקצבות למחקר ועוד – מצביעים בבירור על האצת הידרדרותה בישראל. האוניברסיטאות שלנו מצויות על מדרון, גולשות במהירות למטה. מועצת האקדמיה הלאומית למדעים דנה בכך ממושכות, והטילה עליו להביא ליריעת ראש הממשלה והשרים הנוגעים בכך את דאגתה וחדרתה מן המתרחש. ליתר דיוק, את דאגתה מן הלא-מתרחש, שהרי מאז פרסום הדו"ח הממצה של ועדת שוחט לא קרה דבר".

ואולי ועדת שוחט, שגם אתה היית חבר בה, טעתה כשהצמידה את הרפורמה בהשכלה הגבוהה להעלאת בשכר הלימוד באוניברסיטאות?

"נבית שלא היה זה הכי נכון לכרוך את הרפורמה באוניברסיטאות בהעלאת שכר הלימוד ומימונו באמצעות הלוואות מיוחדות לסטודנטים – האם זה מצדיק את ההתעלמות הגמורה של הממשלה ורה"מ מעשרות ההמלצות האחרות של "ועדת שוחט", מחוץ לנושא השנוי במחלוקת של גובה שכר הלימוד? האם זה פוטט את הממשלה ואת משרדי האוצר והחינוך מן הצורך לפתות לקיים דיון על הדו"ח? כמובן שלא".

לדעתך, אי הרצון הפוליטי לטפל בסוגיית שכר הלימוד באוניברסיטאות הוא רק תירוץ שלא לעשות כלום לקידום הרפורמה המקיפה בהשכלה הגבוהה? "בריוק. ממשלת ישראל יושבת בחיבוק רייים, כאשר ההשכלה הגבוהה שלנו נהרסת. היא מפ"

גינה ארישות ואי-אכפתיות מול הפגיעה הברורה במחויבות היסוד של מדינת ישראל לטפח ולקדם מצוינות השכלתית ומדעית. מצד הממשלה יש דממה ואי-עשייה מוחלטת".

ועדת שוחט המליצה על שורה של הקלות והטבות כדי למשוך ארצה ישראלים צעירים בעלי תואר דוקטור מהתחילים קריירה באוניברסיטאות בחו"ל. היא ראתה בכך בורה קיומי לעתידה של השכלה גבוהה איכותית בארץ. בלי דוד המשך מבריק, האוניברסיטאות בארץ יגוועו. האם לפחות בתחום זה יושמו המלצותיה?

"לא. שום דבר לא מומש ולא יושם. התקציבים שהאוצר קיצץ מהאוניברסיטאות לא הוחזרו להן, ועל הגדלת משאבים להשכלה גבוהה אין מה לדבר ואין עם מי לדבר. כשם האקדמיה הלאומית למדעים אני מדים קול זעקה – הרי זה בנפשנו".

בלי מימון ממשלתי

האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים הוקמה על-ידי דוד בן-גוריון לפי הדגם של האקדמיה האמריקאית למדעים, שכווננה על-ידי הנשיא אברהם לינקולן ב-1863. האקדמיה היא מוסד ממלכתי שתכדיים בו מיטב המדענים, החוקרים ואישי הדוח של המדינה. לנשיאה נבחר ב-1959 פרופ' מרטין בובר, ולסגנו פרופ' אהרון קציר.

לפי חוק האקדמיה, כפי שהתקבל בכנסת ב-1961, אחת משתי מטרותיה העיקריות היא "לייעץ לממשלה בענייני מחקר ותכנון מדעי בעלי חשיבות לאומית". כך עושה, ללא תמורה, האקדמיה האמריקאית באמצעות זרוע המחקר שלה, "מועצת המחקר הלאומית של ארה"ב" (NRC). מ-1916 היא מחויבת "לתת למנהיגים, לעורשי המדיניות, למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב ייעוץ מקצועי הנשען על דאיות

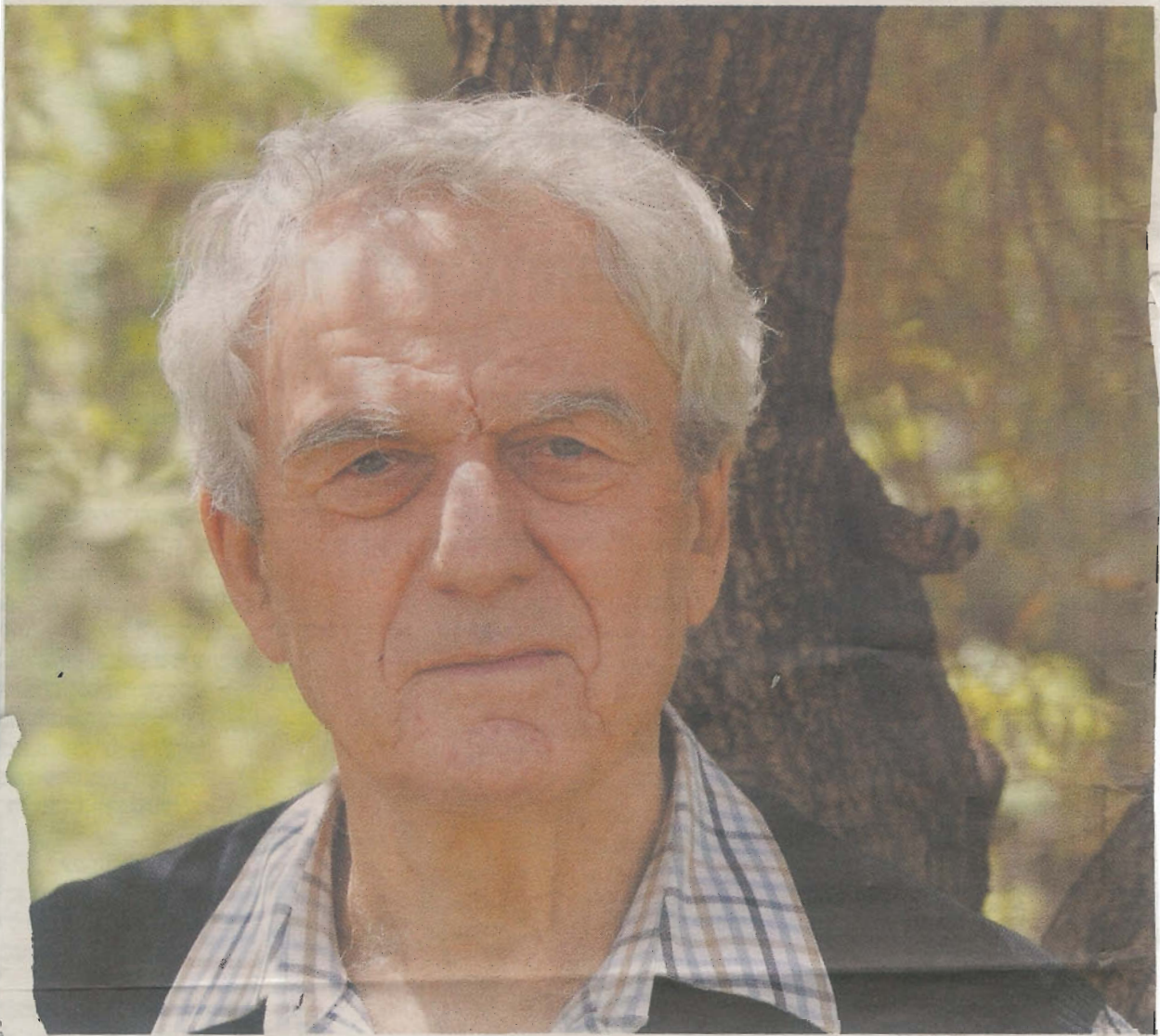
מדעיות מוצקות". לשם כך עומדים לרשותה של NRC כ-6,000 ממדעניה המובילים של ארה"ב, ובכלל זה נתון עובדות עבודה כ-600 ועדות מקצועיות.

זה היה המודל שאמננו קיבל את ההשראה ושאליו שאף דוד בן-גוריון. אבל שאיפותיו לא התממשו, ולאקדמיה הישראלית הלאומית למדעים אין מעמד דומה לזו של ארה"ב. למה?

"מיום הקמתה ועד ימינו הייתה האקדמיה הישראלית מוכנה לשרת את הממשל במחקרה, בריקוחיה והמלצותיה. אלא שהממשלות בישראל לא גילו עניין בכך. במרוצת 50 השנים שחלפו היו רק פניות ספורות אלינו לבחון סוגיות בעלות חשיבות לאומית ולהביע את דעתנו עליהן. הפרה האקדמית שלנו רצונה להניק, אבל העגל הממשלתי לא רצה לינוק. זאת בניגוד גמור ל-NRC האמריקאית, שידיה עמוסות עבודה ולדו"חותיה מעמר של נייר עמדה כליל-לאומי".

אולי, מסיף בהרהור עצוב פרופ' יערי, ההימנעות מלבש את האקדמיה למדעים לחוות את דעתה בנושאים שנויים במחלוקת נבעה רווקא מהסמכותיות ואי-התלות שלה.

פרופ' יערי מעוניין לשקם את מעמדה של האקדמיה הישראלית למדעים כגוף העורך עבור המדינה והציבור מחקרי מדע ניות, וממליץ את המלצותיו. נכון להיום, האקדמיה פידסמה דו"ח ממצה ומלווה בהמלצות מעשיות על פרויקט המלה"ב ("תוכנית ויסקונסין"), שסייע להצילו משיניה הטורפות של הביורוקרטיה. האקדמיה גם בוחנת, באמצעות "אשכול של ועדות", את מערכת החינוך-הישראלית, מהגיל הדר ועד איכות ההוראה והמחקר באוניברסיטאות. חבדי הוועדות, מהאקדמיה ושלא מהאקדמיה, מתנדבים למשימתם. קרן יד הנריי הפרטית מממנת את העלויות המנהליות ואת שכר רכזי הוועדות ("די יקרים", אומר פרופ' יערי).

פרופסור מנחם יער, "יש בארץ נטייה אנטי-אינסלקטואלית גוברת" צילום: עסא עוויסאט

העיתון

האקדמיות למדעים במדינותיהם? איך
אתה מסביר את ההתנהגות של אולמרט
ובר-און?

"יש בארץ נטייה אנטי-אינטלקטואלית
גוברת. מי בכלל צריך את האוניברסי-
טאות, שואלים מקבלי ההחלטות בממשל.
הם אומרים עלינו, הפרופסורים החוששים
לגודל ההשכלה הגבוהה: 'אתם סתם חבו-
רה של נרגנים החומדים לגזול את קו-
פת האוצר. היחידות הצבאיות המיוחדות
מכשירות את אנשי ההייטק הנחוצים
למדינה, ודי לנו בכך'. זו הגרסה היש-
ראלית המודרנית של הסלידה הישנה
מהאינטלקטואלים".

קיבלת תשובה למכתבך משרת החי-
נוך יולי תמיר?

"שרת החינוך התקשרה אליי טלפונית
והביעה את כעסה על רוח המכתב. לר-
בריה, סכסוכי העבודה באוניברסיטאות
— קודם עם הסגל הבכיר וכעת עם הסגל
הזוטר — מונעים את יישום דו"ח שוחט".

השתכנעת מההסברים?

"לא. אני לא דואה שום הצרקה להת-
עלמות הגמורה מההמלצות של ועדת

שוחט. המצב הקטסטרופלי של האוניבר-
סיטאות בארץ לא יבוא על תיקונו מעצמו.
הוא רק יחמיר, כי בשל המצוקה התקציבית
ננעלות הדלתות של האוניברסיטאות בפני
חוקרים צעירים. חוגים שלמים מתרוקנים
מדם מחקרי חרש. אין אווירה של יציר-
תיות מדעית, אין חילופי דעות, אין תסיסה
אינטלקטואלית, אין השקעה במעברות
ובציוה הכל מתפרק. בחוג לפילוסופיה
באחת האוניברסיטאות, פרשו לגמלאות
או יצאו לפנסיה מוקדמת שמונה מרצים
בכירים, ובמקומם התקבל לעבודה מרצה
אחד חרש. כך גם בתחומים אחרים. יש
באוניברסיטאות ובמכוני המחקר בארץ
מחסור משווע בפוסט-דוקטורנטים. הגיל
הממוצע של הסגל האקדמי עולה ועולה".
אנשי המדע הישראלים הצעירים
מעדיפים כנראה להישאר בחוץ לארץ.
לא רק בפיזיקה וכימיה, גם בכלכלה,
פילוסופיה והיסטוריה.

"זה לא נכון, רובם מעדיפים בכירוד
לחזור לישראל ואף מוכנים לירידה מש-
מעותית בשכר, בהשוואה למה שמציעים
להם בחוץ — ובלבד שתימצא להם עבודה
באחת האוניברסיטאות. באתר האינטרנט

של האקדמיה קראנו לחוקרים ישראלים, השוקלים להשתלב באוניברסיטאות של נג, להירשם לקבלת הצעות ומידע. תוך שבועיים נרשמו אלף! החוקרים הצעירים הזרימו המון אינפורמציה. הם רוצים לחזור, אבל לא יודעים איך ולאן.

כמה מהם יוכלו לקלוט האוניברסיטאות בישראל?

"מעטים שבמעטים. בשנה זו קולטת מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל 114 עובדי סגל אקדמי, בכל האוניברסיטאות, בכל הדרגות, בכל החוגים. זה מספר זעום."

"יש לי קשר אישי עם כלכלנים, פיזיקאים וסופים ואנשי מדעים ישראלים בחוץ לארץ. הם יושבים שם, וחולמים על הארץ. כשאני שואל אותם מדוע אינם חוזרים, אף אחד מהם לא מעלה את סוגיית השכר. הם מדברים על אפשרויות לתעסוקה מאתגר, רת, על מצב המחקר הישראלי בכללותו, על קהיליית העמיתים שימצאו בארץ וכו'. הם שואלים: 'אם כבר יתפנה עבודה במקום באחת האוניברסיטאות בארץ, האם יהיה לי עם מי לשהות בנושאים המקצועיים? האם אוכל ליהנות מהפרייה אינטלקטואלית? ממעברות מתקדמות?' הם מודעים היטב למשבר ההשכלה הגבוהה בארץ, ומוטרדים מכך מאד."

ומה אתה עושה להם? איך אתה משבנע אותם לחזור, אם בכלל?

"אחת הדרכים להתגבר על מחסור בקבוצות עמיתים-חוקרים היא להעמיק ולמסד את הקשרים בין כל המוסדות להשכלה גבוהה, ולפתוח תוכניות לדוקטורט ופוסט-דוקטורט משולבות בכך. מה אוניברסיטאות. דרך נוספת היא להביא ארצה את המרצים המובילים בתחומם, שמטבע הדברים יוצרים בעצם נוכחותם מרכז חשיבה ומחקר יוקרתי. אתה למדת כלכלה ופילוסופיה באוניברסיטה העברית בירושלים בשנות השישים, ואתה בטח זוכר איך לימדו אצלנו גדולי הכלכלנים והפילוסופים, ואיך באו בעקבותיהם המוני מרצים וסדרים, דוקטורנטים וסטודנטים."

אבל איפה ימצאו תקציבים להבאת בכירי המרצים ממיטב האוניברסיטאות הזרות לישראל אם אין עכשיו כסף לקנות ספרים לספריות ולהחליף מבשר במעבדות?

"אני מנסה להקדין אופטימיות. זה קשה מיום ליום, במיוחד לאחר פגישותי עם עמיתים מאקדמיות למדעים בחוץ לארץ. שם משקיעים מיליארדים רבים בשיפור של ההשכלה הגבוהה, ובעידוד וקידום המחקר באחרונה הוריע מלך ירדן כי כל חברה עסקית כארצו תתרום 1% מרווחיה למימון המחקר באוניברסיטאות, כדי להשיג מצוינות מדעית והשכלתית. אתה מעלה על דעתך יוזמה דומה בארץ?"

אנתנו מסיימים את שיתנו במה שהתחלנו: הרין וחשבון לרפורמה בהשכלה גבוהה שהגישה לפני כשנה 'זערת שור' הט'. סגן יו"ר המועצה להשכלה גבוהה, פרופ' יצחק גלינר, התפטר לאחרונה מתפקידו במהאה על אייטשום המלצות הרד"ת, הבראינות לתקשורת הוהיד מפני החמוטטות האוניברסיטאות. התרתיש של נשיא האקדמיה הלאומית למדעים, פרופ' מבחם יערי, לא פחות קורר: "מערכת ההשכלה הגבוהה ממשיכה להידרדר", הוא אומר לנו, מנסה בכל כוחו לא להישמע נואש, "ורד"ח ועדת שוחט מונת באבן שאין לה הפכין".